

NARODNA BIBLIOTEKA. (40)

Svitoslav.

Povest za slovensko ljudstvo.

Spisal

Vonomir - Križan.

Novo Mesto 1892.

Tiskal J. Krajec v Novem Mestu.

IN = 030003064

I.

Na levem bregu Drave, kake tri ure pod Mariborom, nahaja se ob okrajni cesti vas Dupljek. To ime dobila je vas od „Dupelj“, kajti do naj-novejših časov so to vas imenovali tako.

Nad Dupljami stala je ob času naše povesti velika, zidana hiša — ljudje so jo imenovali grad.

Bil je lep pomladansk popoldan. Po potu od grada navzdol korakal je kacih petintrideset let star mož, visoke, močne rasti, zarujavelega in obraščenega obraza, v zelo borni obleki. — Ob levej in desnej strani te poti bile so pod jagedami razpostavljene klopi, ki so bile namenjene tu se sprehajajočim. Na jedno teh klopi vsedel se je naš popotnik, ter začel sam s seboj govoriti.

„Ko bi bilo vsak dan, kakor danes, ne hodil bi tako razcapan, kakor hodim, tudi Marjeti in Ciliki bi lahko omislil boljšo obleko“,

rekel je. Na to je vstal, se obrnil, in skočil kvišku, a kmalu se je vsedel spet nazaj.

Zdaj se zopet vzdigne ter gre po poti navzdol, kamor je bil namenjen. „K Steniču pa ne pojdem,“ rekel je sam sebi, „ampak grem hitro domov“.

Sred vasi stala je hiša, ki je bila boljša in prostornejša od drugih. Brinjeva vejica, ki je bila pripeta nad vratmi, kazala nam je, da je tukaj vaška krčma. Mimo te moral bi iti naš popotnik. Ko pride do krčme, obrne se v stran, ter hoče mimo oditi, da bi ga nikdo ne zapazil.

„Ne pojdeš v hišo, Luka?“ zakliče zdaj nekdo. A Luka ni poslušal zapeljivega vabila, ampak šel naprej, kamor je bil namenjen.

Na koncu vasi, in sicer tik Drave, stala je majhna kočica. Štiri lesene stene delale so nek prostor, ki ni bil ni izba, niti hlev. Oglejmo si ta prostor nekoliko!

V prvem kotu od vrat, in sicer na levi strani, stala je stara, črvojedna škrinja, ki jo je prebivalec te kočice, — Luka — menda po dedu podedoval. Ta škrinja bila je shramba za živež ter ob enem miza.

V drugem kotu bilo je par s slamo potrošenih desek, ki so bile postelj Luketove družine, namreč, njega, žene in dvajsetletne Cilike. V tretjem kotu bilo je ognjišče, v četrtem pa je bila k jaslom privezana koza, edino premoženje Luketovo. To je bilo res borno stanovanje, a še to ni bila njegova lastina! — Ta kočica namreč je bila solastnina prej omemenjega gradu in je bila le za grajskega ribiča odločena. Ni mi tedaj treba praviti, da je bil Luka grajski ribič. A razven stanovanja ni dobil nikakega plačila. Med tem, ko je on dan za dnevom pridno ribaril, hodila je Marjeta pridno na raboto, ali obdelovala njej za to odmerjeno zemljo.

Da-si Luka ni imel nobene plače, lahko bi družino pošteno preredit, toda Luka ni bil nikakor varčen gospodar.

Ogledimo si še nekoliko Steničevo krčmo. Hiša, v katerej so bili gostje, bila je precej prostorna. Pri prvi mizi od duri sedelo je četvero mož. Prvi, zelo močan, brkast mož, ki je bil Luketa klical, bil je kovač Jon, posestnik majhne kovačnice tik Steničeve krčme. Druga dva sta bila vaška kmeta Jošt in Lovre, četrti

bil je berač Bolhar. Slednji je bil kacih petdeset let star, a vendar še močan. Ker mu delo ni dišalo, je beračil.

Pri drugi mizi sedel je debel, majhen mož, bil je krčmar Stenič. Rasti je bil take, da mu je trdil Jon, da je bolj širok kot dolg; tudi oblečen je bil tako, da mu je Jon pravil, da so z njegovo obleko že kotlje čistili.

A kmetje so dobro vedeli, da hrani njegova škrinja dokaj tolarjev.

„Luka menda ne bo dolgo grajski ribič,“ rekel je Stenič svojim gostom, ko je odišel Jon iz izbe, da bi poklical Luketa.

„Pa li ne vé oskrbnik, kaki ptič da je?“ oglasi se Jošt.

„Kdo bi mu pa povedal?“ zavrne ga Stenič. „In kdo ga je kdaj videl? Za gotovo pa vem, da tistih tolarjev, ki so mi zginili, ni shranil nikdo, kot Luka“.

Zdaj pride Jon nazaj. „Danes ima Luka silo,“ rekel je pivcem, „grajski gospod namreč prišel je na grad, in mora gledati, da se mu prikupi“.

Še so se nekaj časa razgovarjali, ko jih opomni zvon bližnje kapelice, da je poldan. Po

opravljeni molitvi se gostje razkropijo. Ker sta Jošt in Lovre bila soseda, šla sta precej časa skup.

„Kaj ti sploh misliš o Luketu?“ vpraša Lovre Jošta, ko sta bila sama.

„Steničevih tolarjev ni odnesel nihče nego Luka,“ rekel je Jošt. „Ko so našli tistega kramarja v Dravi, in nič denarja pri njem, pravili so tudi, da ga je Luka oropal. Ako-ravno se je morebiti sam utopil, vendar ga je Luka že mrtvega videl, ter oropal, a potem vrgel nazaj v vodo. Saj že ima tak pogled, kot Bog mi grehe odpusti, škrat“.

„In kaj misliš o Jonu?“

„Veliko bolji ne more biti. Saj postajata zmiraj skupaj. Od kod bi dobil Jon denar? Kovačnico ima zaprto, kmetom se pa smeji, kadar mu delo prinesejo, češ, da mu ni treba delati.“

„Kdo se vozi po Dravi, glej?“

„E, saj ti pravim, da sta zmiraj skup.“

„Jon in Luka sta?“

„Ta dva sta. Gotovo bo mu Jon pomagal ribariti. Lovre bi ga še rad več vprašal, a prišla sta do Joštove hiše. Tu se tedaj poslovita in gresta vsak na svojo stran.“

II.

Iz Jonovega pripovedovanja vemo že, da se je vrnil grajski gospod v Duplje. Čestiti bralec bi gotovo rad izvedel, kdo je ta gospod?

Pred štiridesetimi leti, ali bolje rečeno, štirideset let poprej, prišel je v Duplje že stari mož, s svojo rodobino in družino.

Nakupil si je tu zemljišč, ter jel na nekem griču, namreč nad Dupljami, hišo zidati. Bila je to precej velika, zidana hiša, kakoršno dandanes najdeš že v vsaki vasi, a v tistem času je bilo to kaj redkega. Zato so zvali to poslopje grad, ali po imenu posestnika „Vrbsko“.

Kmetje sicer niso vedeli, od kod da je „gospod Vrbski“ doma, le to so izvedeli, da je jako blag in dober človek, kar so tudi kmalo skusili.

A ta gospod ni bil zmiraj v Dupljah, le po leti je stanoval tukaj. Po zimi se je pa preselil na neko drugo grajščino, na nemškem Štajerskem.

Akoravno je bil blagega, mehkega srca, vendar se z ljudmi ni rad mnogo pečal. Zató je imel na „Vrbskem“ zmiraj oskrbnika.

Največ se je pečal s svojim sinom Ivanom. Sprehajati se je moral ž njim, a kadar sta bila doma, poučeval ga je v različnih predmetih.

Že je preteklo trideset let, odkar se je naselil Vrbski tukaj. Bil je že čez šestdeset let star, in je slutil, da bo se skoraj združil z že umrlo ženo.

Poklical je tedaj necega dné takrat triin-trideset let starega sina k sebi.

„Ivan“, nagovoril ga je, „vidim, da boš me skoro zgubil. Nikoli ti nisem povedal, od kod da sem prišel v ta kraj, in zakaj da sem se tu naselil. Ker vem, da bi rad to izvedel, hočem ti tedaj na kratko povedati.

Kacih šest ur od Varipola proti severu stoji precej trden grad „Vrbsko“. Tam so se rodili tvoji predniki, ljubi sin.“

Zdaj se oče globoko zamisli, in debele solze so mu tekle po licih.

Nikoli ti nisem o tem nič pravil, ker bi mi to pripovedovanje le grenke spomine vzbujalo.

Moj oče, strog mož, bil je udovec sedemnajst let. Jaz sem tedaj postal že zgodaj sirota. Bil

sem vesel življenja, kot malokdo. Iz ljubezni do mene se oče ni več oženil.“

Zopet se mu utrne debela solza po licu.

„V gradu služila je ta čas neka Zala, ki je pa res bila zala. da še enake videl nisem.“

Zdaj je stari začel jokati. Ivan seveda ni slutil, čemu je očetu ta spomin tako grenak.

„V to dekle tedaj sem se zaljubil,“ nadaljuje oče, „in sad te ljubezni bil je nek deček. Ti ga dobro poznaš, akoravno ne veš, da je tvoj brat. Na smrtni postelji bom ti povedal, kdo da je.“

Kaj rad bi bil vzel Zalo v zakon, a oče v to nikdar ni dovolil. Hotel me je oženiti z hčerjo kneza Varipolskega, a to meni ni bilo všeč. Hotel sem se skrivaj poročiti z Zalo, a ni se dalo. Zala je morala zapustiti grad, a jaz sem jo še zmiraj ljubil. Preteklo je nekaj let, moj oče je umrl, in jaz, kot edini otrok, bil sem dedič vsega njegovega premoženja. — Zdaj sem se hotel oženiti z Zalo, a ni je bilo več najti. Še-le poznej sem izvedel, da jo je v zakon vzel sam knez Varipolski. To me je tako razžalilo, da sem hotel — ne tajim ti — se usmrtiti. Med tem mi je poslal knez Varipolski pismo

v katerem me upraša, ako hočem njegovo sestro za ženo? Ali to me je razkačilo tako, da sem mu dal tak odgovor, da me je poklical na dyoboj. Akoravno sem si popred želel smrti, sem si vendar zdaj mislil, da bi bilo bolje živeti, kot umreti. Takoj sem poprodal vsa posestva ter zapustil Poljsko. Ko sem si iskal novo domovino, dopadlo se mi je tukaj tako, da sem si nakupil zemljišča, ter si zidal to hišo. Še-le poznej sem kupil oni grad. Nekaj časa sem samotaril, a pozneje sem se oženil s tvojo materjo. Vse boš podedoval po moji smrti, le obljubiti mi moraš za tvojega polubrata do smrti skrbeti.“

„Kdo je tedaj, če ga res poznam?“ vpraša Ivan.

„Na smrtni postelji bom ti razodel to,“ rekel je oče.

„So bili moji predniki plemeniti?“ vpraša zopet Ivan.

„Bili so plemeniti. Ako se vrneš kedaj na Poljsko, nosil boš naslov: „grof“.

„In vsega tega mi popred niste povedali?“

„Hotel sem ti še-le na smrtni postelji povedati. Ker pa čutim, da bom skoraj šel za

tvojo materjo, in ti morebiti ne bodeš tačas pri meni, povedal sem ti zdaj.“

„In zakaj mi nočete povedati ime mojega brata?“ sili zopet Ivan v njega.

Zdaj potrka nekdo na vrata.

„Primož je,“ reče oče.

Res je vstopil Primož v izbo ter naznanil Ivanu, da hoče oskrbnik Poček ž njim nekaj govoriti.

Globoko zamišljen gre Ivan iz izbe. „Že znaš slovenski govoriti?“ vpraša Vrbski Primoža, kateri je ostal v izbi.

„Že znam nekoliko,“ odgovori.

„Boš že moral ostati tukaj,“ reče zopet Vrbski.

„Na stare dni ne bo za mé nikdo maral,“ rekel je Primož ter se jokal.

„Bo že kako,“ rekel je Vrbski ter odšel v stransko sobo. Tam je poiskal neke knjige ter jel brati. A ni mogel brati, zopet je ostal ter šel v prvo izbo. Rad bi namreč Primožu nekaj povedal, a tega ni bilo več v izbi. Šel je po svojih opravkih.

Dolgo dolgo še je nekaj premišljal, a naposled se je vlegel v posteljo, in zaspal.

Med tem je Ivan govoril z oskrbnikom. Ta mu je namreč prišel pravit, kako ga ribič Luka zmiraj nadleguje s prošnjo, da bi mu postavil novo kočo; a Ivan ga ni dolgo poslušal, ampak mu odgovoril, da bo že sam pogledal, je-li potrebno ali ne.

III.

Bilo je lepo poletno jutro. Iz ribičeve bajte so korakali trije, z žagami in sekirami obloženi možje! Gospod Ivan Vrbski si je namreč med drugimi tudi ribičevo bajto ogledal, ter obljubil Luketu, postaviti drugo stanovanje. Ob jednom je ukazal logarju, da mu naj odkaže drevesa, ki so za stavbo potrebna.

Luka si je toraj najel Jona in Bolharja, katere vidimo korakati proti gozdu. Gozd, v katerem je odkazal logar Luketu drevesa, bil je precej oddaljen. Zarad tega so se možje spravili zgodaj na noge.

Pridno so delali ves dan. Ko se je jelo mračiti, šel je Luka naprej, da bi Marjeti pri delu pomagal, ter velel Jonu in Bolharju priti čez nekaj časa za njim.

Kmalu ko njima odide Luka izpred oči, odložita Jon in Bolhar sekire, ter sedeta na debelo hrastovo deblo. Čez kake pol ure gresta domov.

Bolharju je že jelo v želodcu tesno biti, zato ni šel po ovinkastih potih, ampak hitel, ne gledé na pot, čez njive. Jon je pa šel po navadni poti.

Že se je prikazala luna izza oblakov, ko je prišel Jon do ovinka pri „trnjevi njivi“. Gledal je, ako je Bolhar že na ravni poti. Zdaj se je nekaj zasvetilo kraj pota. Jon gleda, — in kaj je bilo? — Luketova sekira! — Vzeme jo v roke, bila je! „Kaj to pomeni? mislil si je, ter začel Luketa klicati. A ta se ni oglasil. Zdaj išče skrbneje tam okolo, in kaj najde? Nezavestno truplo! Jon truplo nekaj časa ogleduje, a ni ga mogel spoznati. Nezavestni je dihal, oči odpiral, a govoril ni ničesar. „Ta je gotovo ranjen“, misli si Jon, ter jame iskati, a ni je najdel.

„Naslednje bi bil še jaz uboja kriv“, misli zdajci Jon, ter hitro odide po cesti naprej.

Zdaj ga zakliče Luka, ki je ves čas čepel za nekim drevesom.

„Je mrtev?“ ga vpraša.

„Ne bo umrl“, reče Jon. „Bil si preslab.“

„Škoda bi bilo mladega dolgopetneža“, reče poluglasno Luka. „Hotel sem ga le v omotico pripraviti, da bi dobil kaj pri njem.“

„Nisi nič najdel?“

„E, par suhih tolarjev“, tožil je Luka. „Pa kaj naj zdaj hočem ž njim?“

„Pustiva ga tukaj ležati“, reče Jon. „Poznal te menda ni?“

„Ta še menda ni hodil nikdar tod, in vdrugič ga tudi ne bo več. Kako bi me poznal?“

Pustila sta tedaj nezavestnega tam ležati, in stopala sta proti vasi. A Luka se še nikoli ni tako bal, kakor danes. Zlasti pa, ko opazi, da nima sekire, katero sta namreč tam pozabila, ni hotel iti v vas. Dolgo se je še pogovarjal z Jonom, naposled mu stisnil nekaj v pest, a za tem je zginol. Šel je za Dravo navzgor. Jona, ki je še nekaj časa stal na prostoru, na katerem je govoril z Luketom, prevzel je strah, ko je slišal divje petje in krikanje sove. Le Luka korakal je, kot po dnevi pogumno naprej.

Zdaj stopa nekdo proti Jonu. „Vse vajine pogovore sem dobro slišal“, rekel je Jonu, ko je prišel do njega.

„Kde si pa čepel ta čas?“ vpraša ga Jon.
„Za vrbo sem stal ves čas“, odgovori Bolhar, kajti ta je bil. „Koliko tedaj dobim jaz?“
„Znaš molčati?“ vpraša ga Jon resno.
„E, stari vojak, da bi molčati ne znal“, reče Bolhar, tako bom molčal, kot bi govoriti ne znal“.

„Bodi tiho“, reče spet Jon. „Tukaj imaš nekaj, pa pojdi. Glej pa, da se kde ne zagovoriš“.

„Ne boj se tega“, reče Bolhar, ter odide.
„Stari vojak, stari zviyak“, reče Bolhar sam pri sebi, ko je bil sam. „Besede nisem slišal, pa vendar sem dobil nekaj tolarjev.“

Pa pustimo Jona in Bolharja, ter se vrnimo k našemu tujcu. Ta je še zmiraj ležal na zemlji, vendar pa je poskušaval se na noge spraviti. „Kdor starišev ne uboga, tepe ga nadloga“, zdihoval je. „Bog me je očitno kaznoval, ker nisem ubogal starišev. Da bi spolnoval četrto božjo zapoved, gotovo bi se mi to ne pripetilo.“

Med tem se mu je moč toliko vrnila, da je mogel vstati. Ne daleč od njega je ležala sekira. Ko jo je skušal pobrati, zgrudil se je zopet na zemljo. A zdaj je, na sekiro se opiraje,

hitro ostal ter šel počasi, naprej. „Kam?“ sam ni vedel.

Diyjo krikanje sove in vpitje drugih ponočnih ptic vzbujalo mu je neprijetne vtise. „Mrtvašnice mi ne boste pele,“ mislil si je, „zdaj sem že na nogah“.

Tako je počasi prilezel do bližnje vasi LAVORJA. Nekoliko v stran od vasi stala je majhna kočica, in k tej se je obrnil tujec. Ko je prišel k njej, potrka na vrata, in stari, sivi mož pride odpirat. Tujčevega govorjenja sicer starček ni umel, a vendar je vedel, kaj želi tujec. Postlal mu je tedaj na tleh s slamo, in mu postregel, kakor je mogel. Že drugi dan je bil tujec toliko močan, da je mogel dalje. Starček bi nam lahko povedal, kaj mu je tujec pripovedoval, a ubožec ga ni umel. Moramo tedaj potrpeti, da iz drugih ust izvemo kaj natančnejega.

Le to še je stari velikokrat rad pripovedoval, da mu je tisti tuji gospod, ki je pri njemu prenočil, pri odhodu stisnil srebrni tolar v pest.

IV.

Že se je razšel po Dupljah glas, da je grajski ribič, Luka Mišak, zginil. Jedni so mislili, da se je utopil, drugi, da je šel za kako drugo službo vprašat, tretji zopet drugače. Mine teden, dva, toda Luketa ni bilo od nikoder. Naslednje je počil glas, da so potegnili njegovo truplo pod Ptujem iz Drave. Pa kmalo se je zvedelo, da to truplo ni Luketovo, ampak nekega kmetskega fanta, ki je po nesreči padel v Dravo, ter se utopil.

Uboga Marjeta! Ni vedela ni kje ni kam, morala bo iz koč, ko hitro pride novi ribič, in ne bo dočakala, da bi stanovala v novi hiši. Kam se hoče obrniti?

Kmalo za tem so odpeljali Bolharja v ječo. Stenič namreč je sodnji naznanil, da se je Bolhar tisti večer, ko je zginil Luka, bahal s tristo tolarji, in mislili so, da bi morebiti bil on kriv uboja. — Ker je pa Marjeta izrekla, da Luka tačas ni imel denarja, in ker pri Bolharju niso ničesar našli, spustili so ga zopet.

Preteklo je že dva meseca od časa ko je izginil Luka. V vrbski grad prišel je komaj

kacih dvajset let star mož, velike in šibke rasti, a dobro opravljen.

Zeló se je čudil gospod Ivan Vrbski tujcu, ko se je ta ponudil za ribiča. Ker je pa tujec trdil, da je že opravljal enako službo, vsprejel ga je.

Kmalu je stala na mestu grde, stare kočé, lepa, čedna hišica, z dvema izbama in hlevom. V prednji hiši je stanoval ribič, a zadnjo hišo je prepustil prostovoljno Marjeti, katera bi mu naj gospodarila.

A novi ribič je ribaril le za kratek čas, in sploh ni bilo znati, da bi se bil doslej z ribarstvom pečal. Kadar mu je bilo naročeno, prinesiti v grad rib, najel si je kacega zvedenega ribiča. Ljudi se je izogibal, nekaj za to, ker ni umel njihovega jezika, nekaj pa iz drugih vzrokov.

Govoriti so imeli od njega veliko, posebno pri Steniču so ugibali, kakó da izhaja novi ribič, ker prvič ne dela nič, vdrugič ribiče plačuje in razven tega še hodi opravljen, kot grajski oskrbnik, gospod Poček.

Kmalu je dobil tudi dobrega prijatelja. V gradu namreč, kakor smo že omenili, bil je nek Primož, odgojitelj Ivanovega sina. Le-ta se je

vsako popoldné sprehajal po Dupljah. Ko se nekega dne po navadi sprehaja, pride mimo ribičeve hiše. V hišici je nekdo pel. Primož posluša. „To je moj jezik, to je moj materni jezik!“ vsklikne Primož vesel ter gre v hišico. Tu je našel ribiča samega. „Ste vi peli?“ vpraša ga. „Jaz“, odvrne mu ribič, ter se čudi, da sliši tudi tukaj v svojem jeziku govoriti. „O, tudi jaz umem dobro vaš jezik,“ reče mu Primož, „in toraj lahko z menoj kar po domače, govorite“.

Od tega časa bila sta Primož in ribič najboljša prijatelja. Vsak dan je prišel Primož k ribiču, tako da je naposled bil raje pri njem kakor v gradu.

Bilo je vroče poletno popoldné, gospod Vrbski je sedel sam v svoji izbi, kajti gospá je šla z sinekom na sprehod. Tudi služabniki so šli po svojih opravkih. Le Primož sedel je v svoji sobi ter prebiral nek stari spis.

Gospod Ivan ga pokliče k sebi.

„Nekaj važnega ti imam danes povedati,“ govori Vrbski Primoža, ko je ta bil pri njem.

„Govorite, vaš služabnik posluša,“ rekel je Primož, ter se spodobno priklonil.

„Nisi moj služabnik, ampak moj brat,“ zavrne ga Ivan.

Primož se zelo čudi temu govorjenju, ter ne vé, kaj bi rekel.

„Ko so bili moj oče v mojih letih,“ nadaljuje gospod Vrbski, „bili so še neoženjeni, in ne še gospodar. Gospodarili so tisti čas še moj ded, Andrej. Pri dedu je služila tisti čas mlada, lepa deklica, klicali so jo Zalo. Moj oče so se kmalu zaljubili vanjo. — Sad te ljubezni si bil ti. Moj brat si torej. Moj oče so mi na smrtni postelji naročevali, vedno za te skrbeti, in to sem doslej tudi storil. Kaj radi bi moj oče vzeli tvojo mater v zakon, ali ded so jim to branili. Iz tega vzroka so se preselili semkaj, ter na Poljskem, kakor že veš, vsa posestva poprodali. Vendar pa so tebe po dedekovi smrti vzeli k sebi, akoravno nisi vedel, da so tvoj oče. —

Nočem, da bi bil ti še dalje služabnik. Hočem ti postaviti hišico, ter ti dati primerno doto, da ne bodeš trpel pomanjkanja. Prostor, kde hočeš imeti hišico, poišči si sam. Sedaj pa me objemi, ljubi brat“.

Primož ni vedel, kaj bi počel. Začel je jokati. Med tem ga gospod Ivan objame in tudi Primož je enako storil. Srečni Primož! Nikoli ni mislil, da bi našel kde sorodnikov, in tako blizu je bil brat!

Zdaj se zopet razpustita; slišala sta namreč od zunaj stopinje. Primož se je umaknil skozi stranska vrata, kajti dobro je vedel, da ga gospa — kajti ta se je bila vrnila od sprehoda — ni rada videla.

V.

Ne daleč od ribičeve hišice rastle so tri lipe. Pod temi lipami dal je ribič postaviti priprosto klop, ter je navadno o toplih dnevih tukaj posedaval in bral.

Bil je lep poleten popoldan. Solnce je strašno pripekalo, da bi se lahko kar zemlja razpočila.

„Tem škricom je vendar le dobro na svetu,“ reče Jošt svojemu spremljevalcu, ter pokaže na ribiča in Primoža, ki sta pod lipami sedela.

„Dajva njima najine motike, naj gresta na mesto naju na polje,“ reče oni.

„Bi se pač kislo držala,“ reče zopet prvi.
„Pa kak jezik govorita. Ravno tako milo doni,

kot naša slovenščina. Nekatere besede je celó lahko razumeti“.

„Morebiti mešata slovenščino med svoj jezik,“ mislil je oni.

Med tem sta se Primož in Svitoslav živo pogovarjala.

„Kaj misliš, Svitoslav,“ rekel je Primož, „kde mi naj postavi brat hišo?“

„Mislim, da bi bilo najbolje, blizo moje,“ svetoval mu je Svitoslav ter gledal Primoža v obraz, kakor bi težko čakal njegovega mnenja.

„Tudi jaz si mislim tako,“ rekel je čez nekaj časa Primož. „Zraven tiste stare vrbe tam-le bi bil najlepši prostor. Še-li veš, kaj si mi zadnjikrat obljubil?“

„O, vem še. Povedati ti hočem, pa le z pogojem, da o vsem tem nikomur nič ne zineš“.

„Nikoli ne bom govoril o tvojem življenju z nikomur,“ zatrjuje mu Primož.

„Hočem ti tedaj celo mojo preteklost zapupati,“ reče Svitoslav. „Moj oče je bogat knez v Varipolu, imenuje se „knez Varipolski“. Moja mati je sicer nizkega rodu, ali jako čedna žena. Imam še sicer sestro, ali mati je imela mene mnogo rajši kakor njo. V mojem devetnajstem

letu sem se zaljubil v priprosto, pa neizmerno lepo devo, ter se hotel ž njo poročiti. Ko očetu o tem povem, se ta strašno huduje in jezi nad menoj in nikakor noče privoliti.

Ko je pa oče sprevidel, da je vse zamán, da ljube nočem zapustiti, dal mi je veliko doto s pogojem, da ne pridem nikoli pred njegove oči. Jaz, neumen otrok, bil sem tega jako vesel, in se hotel zdaj oženiti. A — našel sem mojo namišljeno — zaročeno.

Kaj sem hotel storiti? Domu ne smem; ljuba mi je nezvesta, za me zmiraj izgubljena, nikogar nimam več. Mati je bila bolna, in tudi ž njo se nisem mogel posvetovati. Zeló žalosten in potrč sem bil zarad dvojne zgube, namreč očetove in nevestine. Zato sem se odločil iti po svetu“.

„Ne bodeš nikoli več obiskal tvojih sorodnikov?“ vpraša ga Primož.

„Ko bi prišel, mislili bi, da sem ves denar zapravil,“ reče Svitoslav ter se obrne v stran. „Le z mojim nekdamnim učiteljem Radoslavom bi rad govoril“.

„Zakaj jokaš?“ vpraša ga Primož, ki je to opazil.

„Moj denar, moje poštenje.“ tožil je Svitoslav. „Pa ker si mi obljubil, da ne boš nikomur nič zinil, povedal bom ti vse. Ko sem si šel iskat nove domovine, prišel sem tudi tu sèm, ker sem izvedel, da je Vrbski gospodar Poljak. Bil je že mrak, ko sem šel po ovinkastem potu, namreč ravno po tistem, po katerem sva šla midva zadnjikrat iz sprehoda. Ker sem bil utrujen od daljnega pota, sedel sem na štor, ki je ležal ob potu. Tu pride nek zločinec, ter me loputne s sekiro po glavi, da sem omedlel. Nisem čutil, ko mi je preobračal žepe, le drugi dan sem opazil, da mi manjka skoraj ves denar ter pisma.“

Strmé ga je poslušal Primož. „In veš-li, da je bila sekira?“ vpraša ga.

„O, dobro vem. Pustil jo je namreč zraven mene ležati. in jaz sem jo, ko sem se zavel, vzela seboj. Še zdaj jo imam v škrinji.“

„Kedo je bil ta zločinec, nisi zvedel?“

„Vse vem dobro. Toda to bom ti povedal drugokrat.“

Oba sta se jokala. Tudi Primož je čutil vse bolečine Svitoslavove, saj si je vendar tudi že veliko britkega skusil.

„Kako si pa prišel k Vrbskemu?“ vprašal je zdaj Svitoslav mirno Primoža, kakor bi se pogovarjala čisto navadne reči.

„Kedo je bila moja mati sem ti že povedal,“ reče Primož. „Ko je moj oče zapustil Poljsko, vzel je tudi mene seboj. Podučeval me je v vseh predmetih sam, saj je bil tudi jako učen mož. Ko se je oženil, bilo je nekaj slabije, a vendar me je srčno ljubil, kakor sploh oče sina ljubiti mora. Jaz seveda nisem vedel, da je bil moj oče. To sem še-le sedaj izvedel. Ko se je oženil Ivan, moj polubrat, dobil sem nalogo, izgojevati mu sina. Tudi Ivan me je zmiraj ljubil, in me še ljubi, kar pa njegovi prevzetni ženi nikakor ni po volji. Zato mi hoče postaviti hišo, da bi na stare dni imel lasten dom. Tudi mislim, da bova ostala dobra prijatelja.“

„Misliš li, da bom zmiraj tukaj ostal?“

„Ne skrbi veliko za prihodnjost,“ reče Primož, „saj bom imel jaz hišico“.

Svitoslav ga je pogledal. Ni vedel, kaj bi odgovoril na to.

Zdaj so se začele zbirati na nebu črne megle. Svitoslav in Primož zapustila sta svoje

sedeže. Šla sta vsak na svojo stran. Primož seveda vsega ni smel nikomur povedati. Ko je prišel v grad, stopil je pred zrcalo. „Podoben mi je,“ rekel je sam sebi. „Morebiti da je. Ni-česar veselejšega ne more biti za-me“.

VI.

Tik ribičeve hiše stala je v nekaterih tednih že druga, nova hišica; bila je Primoževa. Gospod Ivan Vrbski preselil se je zopet nazaj na svoj grad na Nemškem.

Stenič je že delj časa pogrešal svojega najboljšega gosta — Jona. Ugibali so pri Steniču, kam da bi izginol, pa pravega niso zadeli.

Kedo še ni videl, ali saj slišal že o našem slovanskem mestu, o zlati Pragi? Akoravno je Praga svojo slavo in lepoto dobila še-le v novejših časih, vendar je bila že v starih časih imenitna; celó cesarji so nekaj časa stanovali v Pragi.

Na jednom najlepših trgov zlate Prage, stala je ob času naše povesti krasna, velika ter veličastna palača. Bila je še komaj dozidana, ter imela napis: „Hôtel Trevóus“. Ne boš se čudil temu napisu, ako ti povem, da jo je se-

zidal nek Francoz, ki se je hotel tu naseliti. A velikanska stavba požrla je veliko denarja, in Francoz moral je svojo palačo prodati, ako ni hotel s prazno mošno oditi iz Prage.

Ženice so ugibale in ugibale, kedó da je kupil to palačo, a naposled so izvedele od vratarja, da je sedajni posestnik nek poljski knez, z imenom Varipolski.

Oglejmo si tega gospoda natančneje!

Ko pridemo čez stopnice v prvo nadstropje, vidimo na levo od stopnic velike, umetno izrezljane duri skozi katere se je prišlo v veliko, lepo okinčano izbo. Sred izbe stala je precej velika, pokrita miza, okolo mize pa umetno narejeni stoli. Dragocene slike, po stenah viseči umetni kipi, z žametom prepreženi stoli: vse to je pričalo o blagostanju knezovem.

Na strani stal je nov, z žametom preprežen divan, na katerem je lenobno ležal mož, ki še ni mogel imeti štirideset let. Bil je precej velike, močne rasti, a zarujavalega obraza, kakor kak tesar.

Na divanu ležé pušil je iz dolgocevne pipe, ter pljuval po hiši, kakor bi bil v kacem hlevu, Ta njegov značaj nikakor ni kazal kneza.

Iz te nemarnosti zdramilo ga je trkanje na duri.

„Odpri!“ zarenči knez.

Vrata se odpró, in skozi nje stopi mlad, dobro opravljen gospod, se knezu spodobno prikloni ter sede zraven njega na stól.

Bil je to knezov učitelj Ježnek, ki je učil kneza češki jezik.

Kmalu za njim pride še knezov služabnik. S pomočjo tega pové knez učitelju, da danes ni pri volji, učiti se, in da naj pride jutri.

Učitelj odide, in služabnik za njim. Knez je še zmiraj ležal na divanu. A zdaj se polagoma, kakor bi ga mrzlica tresla, dvigne ter počasi koraka k oknu. Nekaj časa gleda skozi okno, se obrne, leno razteže, a zopet nazaj ter leže na divan.

Zdaj zopet nekdo trka na vrata.

„Odpri!“ oglasi se knez.

Služabnik, ki je malo poprej odšel, stopil je zopet v izbo ter raznanil knezu, da nek tuji gospod, ki govori jezik, knežjemu jako podoben, želi ž njim govoriti. Ko mu je knez naročil, da ga naj notri pripelje, odšel je služabnik.

Med tem vstane knez ter se vsede na stol pri mizi, da bi takó sprejel gosta

Vrata se med tem odpró, in zraven služabnika vstopi mož, močne in visoke rasti, v precej čedni obleki, a čmernega, zarujavelega obraza.

Knez veli služabniku oditi.

Vratar in služabnik sta se čudila, kako da pusti knez tujca samega pri sebi, kar sicer ni bila navada. Kaj rad bi šel služabnik njiju pogovor poslušat, a dobro je vedel, da bosta se pogovarjala v tujem, njemu nerazumljivem jeziku.

Med tem sta se knez in njegov gost pogovarjala o tem in onem. Gotovo so čestiti bralci že uganili, kedo da je bil ta knez Vari-polski — namreč naš znanec — Luka. Kdo pa je bil njegov gost? Gotovo ste spoznali iz visoke rasti, črnega in brkastega obraza — kovača Jona. —

Samo njemu povedal je Luka, kam da je namenjen ter prosil Jona, naj ga obišče. To je Jon zeló rad storil, kajti tolarji, ki mu jih je dal Luka, so že pošli, in Jon si je mislil, da bo mu Luka gotovo še kaj navrgel.

Poslušajmo njiju pogovor!

„Kako je še kaj v Dupljah?“ vpraša knez, ali kakor že vemo, Luka.

„Nič ni posebnega,“ odgovori Jon. „Bolharja so zaprli, ker so mislili, da te je on s poti spravil, a kmalo so ga zopet izpustili, ker —“.

„Kaj je pa z Marjeto?“ seže mu Luka v besedo.

„Tam je, kjer si jo pustil,“ reče Jon ter hoče govorico zopet na Bolharja obrniti.

„Mi-li ne bodeš povedal, kaj je z Marjeto?“ sili Luka vanj.

„Ne povedal bi ti rad tega, pa ker želiš, povem ti. Na mestu tvoje stare kočje stoji zdaj lepa hišica in zraven nje še druga. V prvi stanuje tvoj naslednik, grajski ribič, v drugi pa grajski učitelj, Primož. Marjeta in Cilika stanujeta v zadnji izbi ribičeve hiše in Marjeta gospodari ribiču.“

„Od kod je ta ribič?“

„Od kod da je, ne vem; le toliko vem, da mu je ime Svitoslav, Mlad človek je, komaj kacij dvaindvajset let. Obraza je belega, mlečnega, slovenski ne zna; pač pa govori jezik, ki je našemu zeló podoben. Ljudij se ogiblje, občuje

le s Primožem. Kadar mu je naročeno, prinesiti v grad rib, najme si starega Štefana, da mu jih nalovi in mu delo dobro plača. Opravljen hodi kot oskrbnik Poček, akoravno ima takoborno službo.“

Jon ni opazil, kako je zavlekel Luka obraz, ko mu je to pripovedoval. Jon je sicer zdaj nehal govoriti, ali Luka ga ni vprašal ne črno, ne belo, ampak šel k vratom ter pozvonil služabniku. Ta pride takoj. Knez mu naroči prinesiti dve steklenici vina, ter južino za dva. Jona pa je prosil, da ga pusti nekaj časa pri miru, češ da ga glava boli.

Vse to se je Jonu čudno zdelo.

Med tem je prinesel služabnik južino, a Luketu ni dišalo nič. Tembolje pa je dišalo Jonu, kateri si je hitro pogasil žejo ter zadovoljil želodec.

Ko se nasiti Jon, naroči Luka služabniku, odkazati Jonu čedno izbo, češ, da ostane nekaj tednov pri njemu. Še-le drugi dan pokliče zopet Jona ter ga o tem in drugem izprašuje. Tako so minuli trije tedni, in Jon se je hotel peš podati domov. Luka ga jesicer pregovarjal, da naj ostane pri njem, a Jon je ostal pri

svojem sklepu. Luka mu je torej stisnil zopet nekaj v rokó in Jon je odšel zadovoljen domov. Luka ga je dal kos pota peljati; tudi sam ga je spremljal nekaj časa.

„Menjala sva torej,“ rekel je sam pri sebi, ko je bil zopet sam. „Da bi vsaj teh pisem ne vzel, da bi ne vedel, kako mu je ime. Zakaj si nisem pridjal kacega drugega imena? Zdaj sem jaz knez in on ribič? Ta je lepa. Pa kaj, če me izdá Jon?“

Tako je Luka premišljeval nekaj časa ter se vlegel na divan. Zopet je pušil iz dolgocevne pipe in menda pozabil, kaj je od Jana izvedel.

VIII.

Dan za dnevom razgovarjali so se pri Ste-niču o Jonu. Tudi Luketa so se včasi spominjali, kajti oba sta zginila, a nobeden ni povedal kam?

Bil je nek zimski večer. Nobeden ptiček se ni oglasil; nobenega fantovskega petja ni bilo slišati, le kaka sova je kje divje krikala.

Za Dravo navzgor proti Dupljam šel je z brzimi koraki velik mož ter tu in tam postal in poslušal.

Ko je prišel v vas, bile so prve stopinje k Steničevi krčmi. Tu se je naslonil k oknu ter skrbno opazoval goste. Videl je, kako je dekla ravno prinesla terske, Steničevka je svetila, a pri mizi so sedeli Jošt, Lovre, Stenič in Štefan.

Zadnji je ravno pripovedoval, da mu je plačal Svitoslav danes za ribljenje dve dvajsetici ter hvalil novega ribiča.

Zdaj se tujec obrne od okna ter jo ukrene do kovačnice. To odpre ter sede na kupček slame in premišljuje, bi-li šel k Steniču ali ne. Naslednje se odloči iti.

Ko vstopi v Steničevo krčmo, pozdravljajo ga vsi.

„Si še živ, Jon?“ ogovori ga Lovro.

Temu vprašanju sledilo je še več enacih, tako da ni mogel odgovarjati.

Naposled jim je razlagal, da je v Solčavi drvaril in si tam lepega denarja prislužil.

Ker je bilo vže pozno, niso se dolgo razgovarjali, ampak razšli se jeden za drugim. Tudi Jon je plačal svoj račun ter šel k počitku. Kaj da se mu je sanjalo, nisem izvedel.

Teden za tem počil je glas, da je umrla žena gospoda Ivana Vrbskega, in da je le-ta sporočil Vrbsko Primožu.

Kmalu za tem se je preselil Primož na Vrbsko; tudi Svitoslavu je dal primerno stanovanje v gradu. Zadnji je vzel tudi Marjeto in Ciliko seboj, in vsi skupaj so gospodarili. Ribič pa je postal stari Štefan. Ker se je sedaj Marjeti dobro godilo, ni se več mnogo spominjala Luketa. Ciliko je pa poučeval Svitoslav v branju in pisanju, a stara kuharica Urša v ženskih ročnih delih.

Sploh sta pa Primož in Svitoslav mnogo občevala. Na prošnjo Svitoslavovo obdržal je Primož oskrbnika Počeka v službi, akoravno je mislil vse sam nadzorovati.

Počekov sin, Davorin, je kaj rad zahajal v grad. Bil je leto mlajši od Svitoslava, a čvrst, čil mladenič. Hodil je z Svitoslavom in Primožem na lov, a kadar so bili domá, vadil je Svitoslava v slovenščini. Tudi Primož se je rad učil, akoravno je že znal nekoliko.

S časoma bil je tako priljubljen v gradu, da sta ga večkrat na kosilo povabila.

Tudi z ljudmi sta zdaj oba rada občevala, kakor hitro sta umela vsaj nekoliko njihov jezik.

VIII.

Nekaj ur od Špilfelda stoji stara, farna cerkev Jarenina. Ni sicer tukaj prostor, da bi opisali tiste kraje, le to omenimo, da je okolica zelo rodovitna. Ob času naše povesti bila je le cerkev, farovž ter krčma tukaj.

Kacih dvajset minut od cerkve stal je na ozkem potoku majhen, star mlin. Kako se je imenoval posestnik tega mlina, ne vémo; vémo le to, da so ga zaradi majhne, slabe postave ter zaradi suhega obraza zvali „Kobilico“.

In kakšen je bil njegov mlin?

Od zgoraj je tekla voda vanj, to je, streha je bila jako poškodovana, in malin ves razdrapan, da mu je poredni Janže trdil, da mora, kadar je povodenj, mlinski kamen na streho privezati, da ga ne odnese.

Bilo je neko poletno popoldné. Grmelo in bliskalo je, kakor bi se menil svet podreti.

Dež je kakor iz soda lil in vsakdo se je skrtil v svojo hišico. Tudi Kobilica je klečal in

molil v svoji izbici, da bi Bog ne poslal toče, ker sicer on ne bo imel zaslužka.

Sploh pa Kobilica ni imel dosti mleti in je poredni Janže večkrat trdil, da morajo njegove podgane k sosedu na kosilo hoditi.

Iz molitve zdramijo Kobilico neke moške stopinje. Kobilica vstane ter gre k oknu gledat, kdo je ta predrznež, ki se upa dramiti ga v molitvi. Mimo okna stopal je starikav mož, z mršavo, sivo brado.

Poznal je Kobilica sicer tega možá, a tako dobro opravljenega še ni videl nikdar.

Zdaj stopi mož v izbo.

„Si prinesel kaj moke?“ vpraša ga Kobilica jezno. „V takem dežju bom moke dobil, ne bodi neumen,“ reče uni. „Smem li vedriti pri tebi?“

„Le vsedi se v kot, da se kaj pomeniva. Kje si hodil sedaj?“

„Po celem slovenskem Štajarskem sem hodil. A vendar pridem najraji sem v Jarenino, ker so tu ljudje najbolj darežljivi.“

„Kaj boš pa, ko ne bodeš mogel hoditi?“

„Bom si pa hišo kupil.“

„Ne govori tako neumno. Kje boš pa vzel toliko denarja?“

„Saj imam denar. Koliko pa hočeš za mlin?“

„Z lepa ti povem, Bolhar, ne šali se z mano, drugače boš skoraj ležal na dežju.“

„Ne šalim se s teboj —.“

„Če se ne šališ, naštej mi sto tolarjev, in mlin je tvoj.“

„Odideš takoj, ako naštejem sto tolarjev?“

„Grem takoj po Jožetovega Franceta in Francetovega Lipeta, da bosta priči. Jutri lahko greš v grad.“

Ko je pripeljal Kobilca priči, naštel mu je Bolhar sto tolarjev ter vzel mlin v svojo last.

Bolhar je zdaj mlin skrbno popravljaj, da ni več reber kazal, in kmalo je imel toliko mleti, da so podgane imele kaj jesti. A pozabil je ubogi Bolhar, da ni znal mleti. Kesal se je, da je pustil Kobilico od sebe in ni vedel, kam bi se dejal. Kmetom se je izgovarjal, da mlin ni popravljen.

Ravno se je prepiral Bolhar z nekim kmetom, ki je imel že tri mesce zrnje pri njem, kar pride k njima še nek drug mož.

„Kaj se prepirata moža?“ vpraša ju ta. Ko mu Bolhar pové, ponudi se tujec, da hoče on mlin popraviti. Bil je namreč mlinarski pomočnik. To je bilo Bolharju jako po volji. Peljal ga je v svojo izbo, kmeta pa je odposlal z obljubo, da bo skoro dobil moko. Kmalo je začelo v mlinu ropotati, da je Bolhar kar od veselja skakal.

A vže čez dva mesca prišli so se kmetje pritoževat, da so bili poškodovani na meri pri doposlanem žitu.

Bolhar seveda je umel od mlinarstva toliko kot krojač od pekarije. Pomočnik se je pa izgovarjal, kakor se je znal, in kmetje so šli tožit.

V grajščini so Bolharja obsodili, da mora vsem kmetom vrniti enako mero moke. A kje vzeti? V mlinu ni bilo ni zrnja ni moke, v mošnji ni bilo tolarjev, kaj tedaj hoče?

Moral je na mlin posojilo vzeti.

Ravno je sedel v svoji izbi, ko mu pride pomočnik poročat, da ga nek kmet zopet toži zaradi trideset bokalov pšenice.

„Najraje bi mlin prodal,“ rekel je Bolhar. „Kje hočem jemati?“

„Ako hočete, vzamem ga jaz prav za tisto céno, kakor ste ga vi kupili,“ odvrne pomočnik ter čaka, kaj bo Bolhar rekel.

Ker je bilo to Bolharju prav, gresta v grad, in Bolhar je dobil še trideset tolarjev, kajti vže sedemset tolarjev je bilo dolga na mlinu.

Bolhar je zopet obesil malho in kmalo so Jareninčani videli ravno tistega Bolharja, ki je bil deset mescev njihov mlinar, z malho v svojih hišah.

IX.

V Dupljah se med tem nič kaj posebnega ni pripetilo. S pomočjo Svitoslava je Primož dobro gospodaril. Stari oskrbnik Poček je umrl in Davorin je postal njegov naslednik.

Vže je preteklo šest let, kar je bil Primož gospodar na Vrbskem. Oskrbnik Davorin, ki še ni bil oženjen, bil je, kakor rečeno, kadar ni imel posebnih opravkov, navaden gost v gradu, da-si je bilo njegovo stanovanje kakih deset minut oddaljeno od grada. Primož in Svitoslav sta vže dobro govorila slovenski, kar sta se imela zahvaliti Davorinu. Zarad tega sta ga

bila oba vesela. Pa kmalo je imelo to prijateljstvo nehati.

Marjetina hčerika Cilika bila je zdaj vže osemnajst let stara. Bila je lepa, čvrsta in brhka ter omikana. Za poslednje se je imela Svitoslavu zahvaliti, kajti on jo je učil pisati, čitati, tujih jezikov ter druge za življenje potrebne vède.

Ker je imela vse lastnosti, katere mora imeti lepo dekle, prikupila se je Svitoslavu.

A kmalu je zapazil Svitoslav, zakaj da Davorin tako rad zahaja v grad. Tudi Davorina namreč je mikala Cilikina lepota, in gledal je, da bi jo kje samo dobil, da bi ji razodel svoje misli. To se mu je posrečilo. Ko je namreč Cilika šla necega dné iz sprehoda mimo Davorinove hiše, zvabi jo notri ter ji tukaj odkrije svoje misli in želje.

Cilika, kateri Svitoslav sicer svojih misli ni razodel, ljubila je vendar njega na tihem, ter povedala Davorinu odločno, da ga ne more ljubiti. Komaj se mu je iztrgala iz rok. Domov prišedša, povedala je materi, kaj in kako, a ta Svitoslavu.

Lahko si je misliti, kako je bilo Svitoslavu pri srcu. Rekel je Marjeti, da naj še počaka,

ker je Cilika še premlada za ženitev in si bode morebiti premislila do tega časa, ko bi imela stopiti v zakon.

Ko je izvedel Davorin vse to, ni ga bilo zopet kmalu na Vrbsko. Prišel je le, kadar je imel kaj opraviti v gospodarskih rečeh.

Svitoslavu se seveda ni tožilo po Davorinu, tembolj je pa pazil Davorin, ker je vedel, da Svitoslav ljubi na tihem Ciliko, vendar je vedel, da edino on mu stavi zapreke na pot.

Hotel je tedaj s Svitoslavom o tej zadevi govoriti, a ta se ga je že delj časa ogibal, kar je Davorina zeló jezilo. Od zdaj ga je pa očitno sovražil. Vendar pa tega ni smel zaupati nikomur, kajti dobro je vedel, da je Svitoslav najboljši prijatelj Primožev.

Svitoslav, ki je nameraval odpotovati, mislil je, da bo zdaj čas, da Ciliki razkrije svoje srcé, ker bi jo znal med tem Davorin vendar-le pregovoriti. Prilika se je kmalu ponudila.

Bilo je neko nedeljo popoldné. Primož je šel sam na sprehod, služabniki so se razšli, le Svitoslav ostal je v gradu. Ker je tudi Marjeta odšla k službi božji, bila sta s Ciliko sama v gradu.

Svitoslav odloži knjigo, iz katere je bral, ter gre v Cilikino stanovanje.

Cilika je ravno klečaje brala iz nekih molitvenih bukev, ko ustopi Svitoslav.

„Kake norčije uganjaš zopet?“ reče Svitoslav in se nasmeje. „Ne bodi vendar tako obojna, kakor so kmetje“.

„Kar me je učila mati, ne bom nikdar pozabila,“ rekla je Cilika resno. „Od nekdaj me je napeljevala k molitvi, in že zaradi tega moram tako storiti. Ko še nisem znala brati, molila sem druge molitve, zdaj pa molim iz bukev“.

Svitoslav se smeji. Kaj ti vendar pomaga vsa molitev?“ reče ji. „Vse blebetanje je za nič.“ —

To je bilo Ciliki preveč. Hotela mu je sicer ugovarjati, a ni si upala. „Vi ne molite nikdar?“ vprašala ga je naposled.

„Zakaj tudi? zavrne Svitoslav „Ako človek nima nič v žepu, vse mu ne pomaga nič“.

„Tedaj ne verujete, da je človeška duša neumerjoča?“

„Tega ti ne bom potrdil, ne tajil, ker nisem bogoslovec. Vendar pa človek ne sme zmiraj

in zmiraj moliti, tudi veseliti se mora. Je bil Davorin kaj v gradu?“ vprašal je naposled, da bi začela o čem drugem govoriti.

„Ni ga bilo,“ reče Cilika ter bere dalje.

„Odloži toraj knjigo,“ reče zdaj Svitoslav, katerega je jezilo, da ga Cilika ne posluša.

Dobro je vedela Cilika, da le po Svitoslavovej milosti biva ona in njena mati v hiši, in je torej odložila knjigo.

„Cilika, jaz odidem v kratkem od tod ter se delj časa ne bom vrnil,“ pričel je zdaj govoriti, imam pa ti poprej še nekaj povedati. Ne udaj se namreč Davorinu, ker sem te izbral jaz za svojo ženo. V kakih treh mesecih pridem nazaj, in takrat bova dalje govorila“.

Cilika, ki je sicer že nekoliko slutila, da jo ljubi Svitoslav, vendar ni mislila, da bi ji to takoj razodel. „Ne zamerite gospod Svitoslav,“ rekla mu je, „akoravno bom se Davorina zmiraj ogibala, vendar tudi na vas misliti ne morem“.

„In zakaj ne?“ vpraša Svitoslav.

„Vzrokov je veliko,“ reče Cilika. „Prvi vzrok je, da nisem vaša vrstnica, namreč omikana kakor vi. Drugi vzrok je, da sem kristijanka, in hcčem tudi taka ostati. Vi ste pa ne-

verniki, ne zamerite, da rečem tako, hotela sem reči, da niste naše vere. Za vse nauke, za ves vaš trud izrečem vam najtoplejšo hvalo, a družega vam ne moram dati“.

„Tudi jaz sem tvoje vere, Cilika, ne sodi me torej tako,“ rekel je Svitoslav, ki se je bal, da ne bo ničesar opravil.

„Zastonj mi pravite to,“ reče deklica, „nisem vas še videla nikdar moliti, pač pa ste se posmehovali drugim, kadar so molili, ali sploh govorili o svetih rečeh“.

Svitoslav je sprevidel, da zdaj o tem ne sme več govoriti. „Vendar se ne boš udala Davorinu?“ vpraša jo.

„Nikoli!“ reče deklica z odločnim glasom.

Zdaj je šel Svitoslav nazaj v svojo izbo ter premišljal, kaj mu je storiti.

„Da bi tudi jaz ravnal po naukih mojih starišev,“ rekel je sam sebi. „Gotovo bi ne hodil nikdar tukaj. A vendar je ravno tako prav. Ko bi ne bil prišel sèm, ne spoznal bi Cilike in vendar je ta najlepša na svetu. Vse žile bom napel, morebiti se mi bo le posrečilo. Za Davorina ne mara, z drugimi ne pride v dotiko, in tako se mi ni nič bati“.

Od tega dné bil je Svitoslav zmiraj nekako zamišljen, da še s Primožem ni veliko občeval. Ogibal se je posebno Davorina in Cilike; poslednje zarad tega, da bi si ne mislila, da se ji vsiluje.

X.

Gotovo, dragi bralec, slišal si že od lepe Moravske dežele, ali bil nemara že v njej. Gotovo si slišal, da je v tej deželi grob sv. Metoda, slovanskega apostola.

V tej deželi stal je ob času naše povesti med drugimi na pečini ob desnem bregu Morave, lep, precej utrjen grad „Marigrad“. V znožju pečine, na kateri je stal grad, bila je sredi pašnikov majhna cerkvica, posvečena vsem Svetnikom.

Bilo je kaj lepo jutro poznega poletja. Slavček je drobil svojo pesmico v nekem grmu, škrjanček se je vrtel visoko v zraku svoje pesmice prepevaje, tudi drugi pevcí niso molčali. Sova se je že vrnila iz ropa, jazbec je počasi korakal v svojo luknjo, plahi zajec se je skríl v grm, tudi drugih ponočnjakov ni bilo več slišati.

Kaj je veselejšega, kakor sprehajati se po pomladanskih in poletnih jutrih ter poslušati izvrstne pevce, ki jih je narava sama učila peti? Toda redki so, ki bi se potrudili vstati rano, da bi občudovali božje stvarjenje. Tako tudi omenjeno jutro ni bilo še žive duše videti v prijazni hosti, le gozdni prebivalci sami so se razveseljevali.

Pa čuj! Po ozki poti, ki je peljala proti poprej omenjeni cerkvi, gre nekdo. Bil je mož, ki še ni mogel imeti trideset let, velike a šibke postave, gladkega, polnega obraza, in dobro opravljen.

Njegova povešena glava, solzne oči ter urna hoja, vse to je kazalo, da mora mož nekaj posebnega na srcu imeti. Ni ptičje petje, niti zeleni gaj, nič ga ni mikalo, še ozrl se ni na levo ni na desno, ampak je gledal na strmo pot in tako naglo je stopal naprej, kot bi Bog vé kaka sila bila. Že je bilo solnce precej visoko na nebu, ko je prišel do velikih vrat. Tu se je zamislil. H kratu se je pa obrnil ter šel po stranski poti okolo gradu. Tam se je vsedel na jedno ob poti razpostavljenih klopi ter se

globoko zamislil. Kakor naglo je tudi poprej šel, ipak ga ni mikalo zdaj iti v grad.

Iz globokih misli zdrami ga glasno zvočenje. „Vendar, vendar je res,“ reče tujec sam sebi ter vstane. Zdaj vidi, kako so od vseh strani vreli ljudje v grad. Jeden je nesel lep venec, drugi šopek cvetlic, tretji zopet kaj enacega. Tujec kar strmi.

Zdaj se velika vrata odpró, in skoz nje pride — mrtvaški spreved. Križ pred rakvijo nesel je velik, čvrst mož, zastavo z rodbinskim grbom nek drugi, manjši od njega. — Ko se je spreved pomikal že proti cerkvici, gre tudi naš tujec za njim. Krsto so nesli v cerkev, tudi pogrebci so šli va-njo, kajti vršila se je služba božja za dušo rajncega. Tudi naš tujec je šel v cerkev ter ostal pri zadnjih vratih. Nikdo ga ni opazil. Po končani maši nesli se krsto na mirodvor. Tudi naš tujec se je napotil tje.

Vse pogrebce je opazoval dobro. Posebno je gledal jedno gospodičino, ki je pri grobu jokala. Nekaj časa jo je opazoval, a naposled se obrnil v stran ter sam začel jokati. Ko je zopet pogledal k grobu, ni bilo več tiste go-

spodičine tam. Zdaj le je šel še on k grobu ter začel klečé jokati in moliti. Zelo čudno se je zdelo vsem, ki so ga videli, kajti poznal ga ni nikdo. Naposled, ko je bil že sam na mirodvoru, vstal je tudi on, vrgel košček zemlje na krsto, ter jokaje odšel. Ko je bil zunaj, je postal ter premišljeval, bi li naj šel v grad, ali ne? Po daljšem pomisleku se odloči, da pojde.

Na potu stali ste dve gospodičini. Tujec je takoj spoznal ono, ki se je pri grobu jokala. Bila je srednje postave, bledega obličja, in greh bi bil, ako bi kdo trdil, da je bila lepa. Njena tovaršica, ki jo je, kakor se je videlo, tolažila, bila je njene velikosti, toda nekoliko močnejša.

Ko pride tujec do mesta, na katerem ste stali, hoče mimo, a bleda gospodičina ga vstavi, rekoč: „Gospod, čudno se mi je zdelo, da ste jokali pri grobu mojega očeta. Ste jih li poznali?“

„Le vi se mi smilite, gospodičina, ker sem vas videl pri grobu jokati,“ reče uljudno tujec. „Pokojnik bili so torej vaš oče?“

„Da, moj oče so bili. Imenovali so jih kneza Varipolskega.“

kneza Varipolskega z ženo, sina Svitoslava, učitelja Radoslava in Angelo.

Še je ogledoval slike, ko vstopi Angela ter ga prosi, iti k materi.

V majhni izbi, katere okna so bila preprežena z modrimi zagrinjali, ležala je bolna kneginja.

Na mizi zraven postelje bila so različna zdravila, na stolu zraven mize je pa sedela dekla, ki je bolnici stregla. Ko vstopita Svitoslav in Angela v izbo, vzdigne mati glavo, a kmalo jo položi spet nazaj ter si odveže obveze od oči.

„Me li še poznate, mati?“ vpraša Svitoslav z nekim mehkim, ponižnim glasom.

„Tako slepa ne bom nikdar, da bi svojega otroka ne poznala,“ rekla je mati. „Si li zvedel o očetovi smrti?“

„Bil sem na Varipolu,“ reče Svitoslav, „ker sem vas mislil tam najti. Tam sem izvedel o očetovi smrti“.

Svitoslav je molčal, tudi materi se ni ljubilo govoriti. „Bodete mi li odpustili, mati?“ rekel je čez nekaj časa Svitoslav poluglasno.

„Svitoslav, to le ti vprašaš, ker ne poznaš maternega srcá. Materino srce je mehko in tekoče kot kri, a tudi trdo kot jeklo. Jaz in oče sva ti že davno odpustila. Veliko sva proizvedovala po tebi, a nikdo ni vedel nič. Še na smrtni postelji se je oče spominjal tebe.“

Zdaj je prinesla kuharica južino in Svitoslav se je okrepčal z jedjó in pijačo. Dolgo sta se še za tem razgovarjala, in le trud in zaspanec sta jih opomnila, da treba iti k počitku.

Svitoslavu bila je odkazana lepa izba in kmalu se je zibal v mehki postelji.

Sanjalo se mu je, da je prišel Davorin k njemu ter ga povabil na gostijo, češ, da se bo oženil z Ciliko. — Marsikomu bi bile te sanje prijetne, a za Svitoslava so bile strašne. Zdramil se je, a zaspati ni mogel več. Premišljeval je, kako se godi na Vrbskem, in da se nemara Davorin res ženi. Naposled se je celó odločil, ostati pri materi, in se ne vrniti več na Slovensko. Komaj in komaj je dočakal jutra. Še le ko je slišal hojo hlapcev in dekel, pomiril se je. — Ko mu je prinesla dekla zajutrek, ga še okusil ni. Komaj je dočakal, da je prišla Angela k njemu. Oba sta šla zopet k materi.

Angela in mati pripovedovali sta mu, kaj se je godilo ta čas, kako dolgo je bil oče bolan in druge enake reči. Obed je Svitoslavu dišal bolje, kakor zajutrek. — Že je odnesla dekla prazno posodo, kar potrka nekdo na duri. Ko mati zakliče „notri“, vstopita Angela ter nek drugi gospod v sobo. Zadnji bil je velike, šibke rasti ter nosil lepo gosto brado. Delal je resen obraz, kakor kak grški Dijogen. „Gospod doktor Keberček,“ predstavi ga Angela Svitoslavu. Toda gospod doktor ni govoril mnogo z Svitoslavom, temveč pa z Angelo. Komaj da je obvezal na novo materi oči, že se je poslovil in odšel. Takoj je vedel Svitoslav, po čem da je dišalo.

Tudi drugi dan je prišel Keberček v grad, ko je bil Svitoslav pri materi. Toda danes še besede ni govoril ž njim. Svitoslav se je umaknil iz izbe, in kmalo je sedel na klopi, kjer smo ga videli pred nekaterimi dnevi. Premišljeval je, kaj in kako. Ni sedel dolgo, kar zasliši stopinje. Pogleda ter zapazi doktorja in Angelo iti naravnost proti njemu. Za klopjo, na kateri je sedel Svitoslav, bilo je nekaj drv naloženih. Da bi ga nikdo ne zapazil, skrtil se je za te

drva. Kmalu prideta Angela in doktor do tiste klopi ter se usedeta. Svitoslav, ki je mislil, da bosta tudi o njem govorila, je poslušal. Ni se motil.

„In zakaj je prišel zdaj, ko ga ni bilo osem let od nikjer?“ rekel je doktor Angeli.

„Ne poznaš li pregovora: Preljubo doma, kdor ga ima,“ reče Angela ter se nasmehne.

„Gledi, da ga z lepa spraviš od tod,“ rekel je doktor na to. „Svojo doto je dobil, kaj tedaj še hoče?“

„Moj brat je, in ga moram trpeti,“ reče Angela. „Tukaj je moj in njegov dom, in naj stanuje tukaj, kakor dolgo hoče“.

Nejevoljno se je doktor zarežal. „Ako ostane tukaj, dala bo mati tudi njemu še kaj zapisat; ako pa gre, mati ne bo vedela zanj, in premoženje ostane tebi“.

„Ako mu mati dá polovico vsega, kar imamo, ne bom ga nikdar sovražila, niti odganjala od hiše,“ rekla je Angela odločno. „Vsaj bo še tudi zame dovolj ostalo“.

To je doktorja jezilo. Brez pozdrava odšel je svoj pot. Tudi Angela se je napotila proti gradu.

Lahko si mislimo, kako je zbolelo Svitoslava, ki je ta pogovor poslušal. Dobro vemo, da ni prišel zaradi dote. Ko je prišel v grad, naznanil je materi, da bo odšel. Mati seveda ga je pregovarjala, naj ostane pri njej.

Drugi dan ga ni bilo k obedu. Iskali so ga povsod, a ni ga bilo. — Mati je sicer vedela, da je odšel, pa vzroka ni izvedela.

Ko je Angela drugi dan odprla svojo mizo, našla je v njej zapečaten listek. Odpre ga, in bere:

„Draga sestra! Povej dr. Keberčeku, da nisem prišel zaradi dote sèm. Da vama ne bom na poti, odidem zopet. Tebi ne zamerim nič, vsaj sem slišal vajine pogovore na klopi pred drvami. Bodi zdrava in skrbi za mater!

Svitoslav.“

Angela je zdaj sicer vedela, zakaj je odšel Svitoslav, a materi se ni drznila nič povedati o tem.

XI.

Prišla je jesen. Kmetič je vesel spravljal trud svojega dela ter se pripravljaj na neizprosljivo zimo.

Tudi na Vrbskem je bilo vse živo. Mlado in staro moralo je na polje, kajti Primož je znal pregovor: Kar danes lahko storiš, ne odlašaj na jutri,“ in se tudi po tem ravnal.

Bilo je pozno zvečer, ko so se vračali grajski hlapci domov. Že so bili v gradu, ko zaslišijo nek krik. A hlapci. mislé si, da je kak poreden fantin, se za to niso zmenili. Tudi Cilika, ki je slonela pri oknu, slišala je ta obupen krik. Še enkrat! Moral se je nekdo ponesrečiti,“ mislila si je ter šla Primožu pravit. Ta je takoj naročil trem hlapcem iti pogledat.

Pri početku nam že dobro znanega pota bil je na levo precej globok propad. Ko pridejo hlapci tjekaj, slišijo v propadu nekoga stokati. Takoj se spusté v prepad ter najdejo močno ranjenega moža. Izvlečejo ga ter odnesejo v grad. Tudi Primož in Cilika sta prišla gledat nesrečneža. Pa kdo popiše njiju žalost, ko sta spoznala — Svitoslava.

Z vsemi močmi stregla mu je zdaj Cilika. Noč in dan bila je pri njegovi postelji. Svitoslav bil je močno ranjen. K sreči si roke ali noge ni strl, a glavo in desno roko imel je močno poškodovano.

Cilikini požrtvovalnosti in potrpežljivosti imel se je zahvaliti, da je kmalu toliko okreval, da je mogel z roko gibati.

Ravno se je enkrat zbudil ter hotel Ciliki nekaj naročiti. Ali ni je bilo pri postelji. Zdaj vzdigne glavo ter jo zapazi v kotu klečati.

„Kaj delaš, Cilika?“ ogovori jo.

„Boga prosim za vašo zdravje,“ odgovori deklica.

„Ne bodi vendar tako abotna,“ zavrne jo Svitoslav.

„Ako mi zdravnik ne pomaga, mi tudi nihče drugi pomagati ne more.“

„Mi kristjani iščemo zmiraj pri Bogu pomoči,“ reče deklica kratko.

„Le ostani v tvoji abotnosti,“ reče Svitoslav, „ako se ne daš poučiti. Žeja me, prinesi kozarec vode“.

Deklica vstane ter gre po vodo. Od tistega časa ni rada bivala v Svitoslavovi izbi. Mrzilo se ji je pred človekom, ki sveto vero zaničuje in v dobrotljivega Boga ne zaupa.

Ko je Svitoslav toliko okreval, da je mogel iz postelje, hodil je sem ter tje po hiši, a

sčasoma ako je vreme bilo ugodno, šel je tudi na prosto.

Bil je lep solnčni dan. Svitoslav se je ravno sprehajal okolu grada, ko pride k njemu nek mož, katerega pa ne bom opisoval, kajti mi ga že poznamo, bil je — Jon. Svitoslavu se je čudno zdelo, kako da pride ta človek, s katerim nikoli ni občeval, k njemu.

„Gospod, rad bi vam nekaj povedal.“ pričel je Jon po pozdravu.

„Kaj mi boš povedal?“ vpraša Svitoslav začuden.

„Vse vem, kako je med vami in med Ciliko.“

„Kdo ti je kaj o tem pravil?“

„Jaz vem za vse. Tudi vem, da vam je Cilika, ko ste odšli nekam v Rim ali kam že, obljubila, da se ne bo udala Davorinu. To obljubo je pa prelomila. Čestokrat sem jo videl, kako se je sprehajala z Davorinom.“

„Je pa to tudi res?“

„Tako res je to, kakor sem jaz kovač Jon.“

„Kdo ti je pa pravil kaj o meni? Od kod si to vse zvedel?“

„Jaz izvem vse, meni vse povedó. Prosim gospod, groš sem si vendar zaslužil za pot?“

Svitoslav seže v žep, stisne Jonu nekaj v pest ter se obrne. Ni mu bilo mar, se s tem čudnim človekom pečati.

Jon je med tem šel nazaj v Duplje. „Vendar sem ga dobil,“ rekel je sam sebi. „Dvajsetico mi je dal za to, ker sem se mu debelo zlagal. Uboga Cilika je ves čas tičala v izbi, odkar ni bilo tega srakoperja tukaj. Bala se je Davorina, kakor vrabec jastreba. Vsekako pa je Davorin zeló dober človek. Ako sem to pot kaj opravil, gotovo Davorin ne bo gledal še na par tolarjev“.

Svitoslav od tega časa ni maral več Cilike. Naposled je morala celó iz grada, a vendar sta dobile z materjo stanovanje v novi hiši zraven ribičeve, kje je nekdam stanoval Primož.

Kmaló za tem prišel je na Vrbsko nek tujec. Bil je srednje rasti, precej polnega obraza, ter nosil lepo brado. Opravljen je bil precej dobro. Prišedši v grad, vprašal je po gospodu. Ko so ga peljali k Primožu, naredil je obupljiv obraz. „Zopet sem prazno slamo mlatil,“ rekel je sam sebi.

„V tem jeziku govorijo tudi v téh krajih, v katerih sem jaz domá,“ oglasi se Primož. Zakaj ste prazno slamo mlatili?“

„Iščem nekoga, a ne morem ga najti,“ reče tujec z žalostnim glasom.

„Koga torej iščete?“ vpraša Primož.

„Imel sem dobrega prijatelja,“ začne zdaj tujec pripovedovati, bil je namreč sin mojega gospoda. Ta se je z očetom sprl, in odšel. Zarad tega je oče prodal svoja posestva ter si jih na drugem kraju kupil.“

„Takó, takó,“ reče Primož. „Morebiti bo moj prijatelj kaj vedel o njem.“

Svitoslav je ravno sedel v svoji izbi, ko pride tujec s Primožem v izbo. Zdajci skoči s stola ter plene proti tujcu.

!“ vskliknil je veselo.

„... sem te našel, Svitoslav,“ reče Radoslav.

„Človek mora pač v Boga upati.“

„Si tudi ti tako neumen, Radoslav?“ reče Svitoslav ter se smeji.

„Zakaj bi bil neumen? Zato, ker zaupam v Boga?“

„Ravno za tó. Te je li Bog vodil tu sem?“

Svitoslav se smeji. „Si menda utrujen?“ reče čez nekaj časa.

„Sem pač. Pa zadovoljen sem, da sem te našel. Kako ti gre?“

Zdaj mu Svitoslav pripoveduje, kako se je ponesrečil, kdo mu je stregel ter tako dalej kar pa mi že vémo.

Popoldan sta se sprehajala po grajskem vrtu.

„Zakaj si me torej iskal?“ vprašal je Svitoslav Radoslava med sprehodom.

„Kmalo, ko si ti odšel, prišel sem jaz v grad,“ pričel je Radoslav. Kmalo, ko si ti odšel z Varipola, odšel sem tudi jaz. Poučeval sem na drugi Poljski grajščini. Zdaj — čez dolgo število let — hotel sem tudi tvojo mater še obiskati, izvedel sem namreč, da je oče umrl. Ko pridem v Marigrad, povedala mi je mati, da si pred tednom bil tudi ti tam, pa si zopet odšel, ne da bi bil povedal kam. Mati je bila vsled tega zeló žalostna. Prosila me je, da bi po tebi poizvedoval. Z Angelo namreč mati ni nič kaj zadovoljna. Hoče se bajé z nekim doktorjem Keberčekom ženiti in terja od matere doto. —

Mati mi je dala nekaj novcev in jaz sem se napravil na pot. Iskal sem te najpoprej po Moravskem, potem po Češkem. Kako sem se razveselil, ko slišim v Pragi o nekem knezu Varipolskem. Šel sem k njemu — a mesto mladega Svitoslava videl sem precej starega, nerodnega, surovega človeka.“

„V Pragi torej si ga videl?“

„V Pragi, na tem in tem trgu.“

„Opiši mi ga na tanko.“

Ko ga Radoslav natanko opiše, pove Svitoslav vse, kakor se mu je godilo in misli, da mora to ravno tisti Luka biti. Tudi Radoslav je bil teh misli. Koj drugi dan odpotoval je v Prago, kjer ga bomo zopet našli.

XII.

Francoz, ki je bil nekdanj posestnik „Hotela Trevous“, biyal je zopet v Pragi. Da bi si pridobil denarja, ustanovil je neko igralno društvo.

Udov te družbe ne bomo opisovali, ker nas ne zanimajo. Le jednega ne smemo izpustiti, namreč kneza Varipolskega. Blizo hotela „Trevous“ stala je pritlična, a precej čedna hiša, v kateri smo našli igralce.

„Tritisoč tolarjev,“ oglasil se je knez Vari-polski, „stavim na to-le kvarto. Kdo dostavi enako svoto?“

Vsi so odkimavali. Morebiti ni imel nikdo toliko gotovine, ali pa s tem čudnim človekom ni hotel nikdo igrati.

„Dvatisoč torej,“ reče zopet knez, a tudi zdaj se nikdo ni oglasil.

„Tisoč bo pa vendar kdo pridjal?“

„Tisoč pridenem jaz,“ ogласi se zdajci jeden ter našteje denar. Vlečeta — in knez je zgubil.

„Še tisoč dam,“ rekel je knez prevzetno.

„Tudi jaz,“ reče oni.

Vlečeta — knez je zopet zgubil.

Še enkrat — in že je bil knez za tri tisoč tolarjev lajši. — Knez nejevoljen vstane in odide.

Tudi njegov soigralec je kmalo odšel iz društva.

„Ako bo takó, spravil bo Marič tega kneza ob ves denar,“ reče jeden igralcev, ki so ostali tam. —

„Kje stanuje ta Marič?“ vpraša nek drugi.

„V stranski ulici B—. Tam ima majhno hišico v najemu,“ odgovori drugi.

„Mora pač bogat biti?“

„Bogat? Hišna oprava njegova ne kaže, da bi bil bogat,“ zavrne drugi.

Tudi drugi dan bili so igralci zopet zbrani v družbinej hiši. Knez Varipolski je zmiraj le z Maričem igral.

Prvo igro je zopet zgubil. Tritisoč tolarjev stavim na to kvarto,“ rekel je jezno. „Tukaj še sto tolarjev posebej, da bo igra moja.“

Marič molče našteje denar. „Naj te h . . . ,“ zarežal se je, ko je tudi to igro zgubil. „Še imam tukaj tri tisoč“.

Tudi to igro je dobil Marič.

Knez jezno seže v žep ter stavi še tisoč tolarjev.

Toda zdaj mu je bila sreča milejša, stavo je dobil on.

Pogumen zarad tega, stavi še poslednji denar, dvatisoč tolarjev.

A zopet je bila stava — Maričeva.

Med kletvo vstal je knez ter odšel, a za njim tudi Marič.

„Ves denar bo dobil od njega,“ rekel je jeden ostalih udov.

„Zmanjkalo mu menda bo,“ rekel je drugi.

Tri dni ni bilo kneza več med igralci. Še-le četrti dan prišel je zopet. Toda tudi danes je izgubil velike svote. Tako je šlo zmiraj.

Knez Varipolski, ki je upal, da bo denar vendar-le dobil nazaj, stavil je še zmiraj velike svote.

„Pet tisoč tolarjev,“ rekel je nekega dne zopet, „stavim na to-le kvarto“.

Nikdo se ni oglasil, le Marič naštel je enako svoto na mizo.

Stavo je dobil knez.

„Denar bom dobil nazaj,“ mislil si je „le potrpljenje mora človek imeti“.

„Na to kvarto stavim še deset tisoč,“ rekel je čez nekaj časa.

Marič si je nekaj časa premišljeval, a naslednje je naštel zahtevano svoto, ravno toliko je namreč imel še pri sebi.

Vlekla sta kvarte — zgubil je knez.

Nejevoljen čez to, seže knez v žep, in prinese ž njega še poslednji denar — kacih šest tisoč tolarjev.

Tudi té je dobil Marič.

Ker knez ni imel več gotovine odšel je.

„Knez že omahuje,“ rekel je jeden družabnikov, ko je tudi Marič odšel.

„Na palači ima že veliko dolga,“ rekel je drugi.

„Zakaj pa Marič ne igra z drugimi, nego s knezom?“ vprašal je tretji.

„Dobro, da ne igra,“ rekel je prvi. „Ta človek ima posebno srečo pri igri“.

„Kmaló bo lahko kupil kneževo palačo,“ mislil je zopet drugi.

Le knez Varipolski še ni obupal. Zahajal je še zmiraj v igralno družbo, a vedno je izgubaval.

Nazadnje ga že celi teden ni bilo več med igralci. Povabili so ga, a niso ga več našli v hotelu „Trevôus“. Ta palača imela je že družega gospodarja.

Marič je še zahajal v društvo. Akoravno ni za visoke svote igral, vendar si je še pridobil precej denarja.

Naposled tudi njega ni bilo več v družbo. Ker so zdaj izgubili dva najboljša uda, prenehalo je društvo kmalu.

Rekel sem ti, dragi bralec, da bodeva videla Radoslava v Pragi. Kakor si morebiti že uganil, videla sva ga v — Mariču.

Kam da je zginol knez Varipolski in kam Marič, bomo kmalu izvedeli. — Potrpljenje!

XIII.

Ura za uro mine, dan za dnevom zginé, tudi leta pretečejo, da človek ne vé, kako da so pretekle.

Primož je bil že osem let gospodar na Vrbskem. Kmetje so ga ljubili kot očeta, vsaj je bil tudi zelo dober in blag človek.

Žalostni so bili torej, ko so izvedeli, da je na smrt bolan.

Pri njegovi postelji sedel je Svitoslav, a zraven njega zdravnik.

„Kaj vendar mislite, gospod doktor“, vprašal je Svitoslav, „se-li bo Primožu zdravje povrnilo?“

„Dvomim,“ rekel je zdravnik. „Takšna bolezen je zelo nevarna, posebno za starega moža“.

Svitoslavu so stopile solzé v oči. „Zeló žal bi mi bilo za možá,“ tožil je. „Bil je moj najboljši prijatelj.“

Zdaj se bolnik zbudi. „Je vam že bolje?“ vpraša ga zdravnik.

„Že mi je nekoliko bolje,“ rekel je Primož z hripavim glasom. Zdravnik ga nekoliko pregleda, da mu nova zdravila ter odide.

„Ni več zdravnika zá-me, razven smrti,“ rekel je Primož, ko sta bila sama.

„Ti je hudo?“ vpraša ga Svitoslav.

„Kakor zmiraj. Mislim, da bom skoraj zaspal.“ Zopet so stopile Svitoslavu solze v oči. „Rad bi ti še nekaj povedal,“ rekel je Svitoslav, „ako nisi preveč truden.“

„Nisem truden,“ reče Primož, „in imam rad, da si tukaj. Kaj boš mi tedaj povedal?“

„Tvoja mati je tudi moja mati.“

„Kaj govoriš, Svitoslav? Ti se menda motiš.“

„Tvoja pripoved se strinja čisto s pripovedjo moje matere,“ reče Svitoslav. „Ko sem zadnjič bil pri materi, spraševal sem jo o tem in onem. Pripovedovala mi je, da je bila v mladosti zaljubljena v nekega grofa Vrbskega, in sad te ljubezni bil je deček, z imenom Primož“.

„O, Svitoslav, da bi bil ti moj brat?“

„Iz vsega sledi, da sem. To sem ti hotel še-le poznej razodeti, a mislim, da je zdaj naj-ugodnejši čas za to“.

„O, kako sem srečen,“ rekel je Primož. — „Mislil sem, da nimam nikogar na svetu, a našel sem dva brata.“

„Ne sili se preveč, da ti ne bo slabeje,“ opominjal ga je Svitoslav.

„Naj bo slabeje, ali bolje, vse enako mi je,“ reče Primož. „Zdaj saj vem, komu kaj zapustiti“.

Kmalu za tem nesli so grajskega gospodarja Primoža tje, „kamor ne seže moč preganjavcev“, in raznesla se je novica, da je zdaj Svitoslav gospodar na Vrbskem.

Tudi Svitoslav je obdržal Davorina v službi, saj mu Cilike ni bilo več mar.

Ravno se je sprehajal krog grada, ko pride služabkinja s poročilom, da je prišel nek tuji gospod, ki želi ž njim govoriti. Takoj se poda v grad.

„O, Radoslav,“ vskliknil je veselo.

„Zdravstvuj, dragi tovariš!“ zaklical je Radoslav. „Si že zdrav?“

„Sem že. — Le Primoža pokopali smo med tem.“

„Tvoj denar imaš sedaj,“ reče Radoslav.
„Z Božjo pomočjo sem ga dobil.“

„Ti misliš, da z Božjo pomočjo? Naj že bo, kakor hoče, da si ga le dobil.“

„Le z Božjo pomočjo sem ga dobil,“ reče Radoslav ter mu dá ves denar ter pripoveduje, na kak način ga je dobil, kar pa je nam že znano.

„Polovico obdrži zá-se,“ rekel je Svitoslav ter ni hotel ves denar vzeti.

„Ne krajcarja ne vzamem,“ rekel je Radoslav. „Pa ako mi hočeš s čem drugim ustreči?“

„Le povej, s čem?“

„Ne imej me za abotnega. Tvoja sestra Angela priljubila se mi je tako, da mi je ni moč zabiti. Kot nemanič in nizkega stanú, nisem si drznil razodeti svoje ljubezni kneževi hčeri. Ravno to me je gnalo od tvojih starišev.“

„Ako še Angela ni omožena, poskusil bom vse, kar se bo dalo. Zarad tega se pomiri. Kedaj pa pojdeva na Moravsko?“

„Kadar te bo volja.“

Pustimo jih tedaj, morebiti jih kmalu zopet najdemo.

XIV.

Angelina mati je bila že popolnoma zdrava, in lahko bi rekli zadovoljna — ko bi ne bilo drugih neprijetnosti. Angela namreč zahtevala je doto, ker se je hotela možiti. A mati ni dala dote, tudi možiti se, je Angeli branila. Naslednje je tudi Angela spoznala svojo zmoto. Izvedela je, da se je doktor Keberček posmehoval njeni osobi ter pravil, da mu dišé le lepi tisočaki, katere bo dobila. Zdaj je sklenila Angela posvetnemu življenju dati slovó ter v samostan iti.

Kneginja se je sprehajala nekega dné okrog grada. Že je bila namenjena, podati se v grad, ko zapazi, da gresta dva moža, po nam že znanim potu v grad. Ostala je tedaj še nekaj časa zunaj, da bi videla tujce. Zdajci sta bila pred njo.

„O mati, ste še vendar živi?“ ogovori jo jeden.

„Ti Svitoslav?“

Zdaj se je oklenil matere ter jo poljubil. Še-le zdaj je zapazila njegovega spremljevalca — Radoslava.

„O, hvala ti, da si mi ga pripeljal,“ rekla mu je.

„Hvala Bogu!“ rekel je Radoslav. „Le Bogu se imam zahvaliti, da sem ga našel.

Zdaj so šli v grad. Tudi Angela, ki je videla skozi okno, kaj se je godilo, prišla je njim nasproti.

„Zdravstvuj, Svitoslav,“ rekla mu je, „ravno dobro je, da si prišel. Jaz sem namenjena iti v samostan, in lahko ti gospodariš tukaj.“

„Nemara boš si še premislila?“ rekel je Svitoslav.

„Moj sklep je trden,“ rekla je Angela ter še zapazila ni, kakó se je nasmijal Svitoslav pri teh besedah.

Med tem pridejo v grad.

„Svitoslav,“ rekla je mati, kó so bili že v izbi, „od zdaj boš ti gospodar na Marigradu. Angela se hoče odpovedati posvetnemu brupu, jaz sem že priletna, in bi vendar rada na stare dni počivala.“

„Zakaj se hoče odpovedati Angela posvetnemu življenju?“ vpraša Svitoslav.

„Mislila se je ženiti z nekim doktorjem Keberčkom. Ta seveda je hotel le denar. Ker

je pa njeno osobo grdil proti drugim ljudem, in je odločno pravil, da mu je le denar mar, ga seveda tudi Angela ni več marala in hoče iti v samostan.“

„Pa ni drugega pripomočka, nego samostan?“ vpraša Svitoslav.

Angela, ki je tudi bila navzoča, je zarudela.

„Kakih drugih pripomočkov?“ vprašala je.

„Ni li več môž na svetu?“ reče Svitoslav.

„Ni li dovolj blagosrčnih môž?“

„Ne poznam nobenega,“ reče Angela.

„Tudi Radoslava ne poznaš?“ Boljega moža nima svet, kakor je on.“

Radoslav je zarudel ter povesel glavo. Ni namreč mislil, da bo Svitoslav tako naglo govoril o tem. Tudi Angela se je zamislila.

„Ti si pozabil, Svitoslav, kakega rodu da sem,“ oglasil se je zdajci Radoslav. „Angela bo si izbrala gotovo ženina, ki bo njenega rodú, in bo imel tudi kaj rude.“

„Tudi jaz sem bila nizkega rodu, in nisem imela premoženja,“ rekla je kneginja. „Kaj ti sploh misliš, Svitoslav?“

„Moja misel je ta: Radoslav naj se omoži z Angelo, in skupaj bomo gospodarili. Slišati moramo samó, kaj bo Angela k temu rekla“.

„Kar bodo mati zapovedali bom storila,“ rekla je Angela ter ljubeznjivo pogledala Radoslava.

„Storimo tedaj po Svitoslavovem nasvetu,“ dejala je mati.

To se je tudi zgodilo. Že nekatere tedne za tem ženin se je nekdanji grajski učitelj Radoslav z Angelo.

Že je preteklo pol leta, odkar sta prišla Svitoslav in Radoslav v Marigrad. Vsak dan se je spominjal Svitoslav Vrbskega gradú. Nечега dné naznanil je Radoslavu, da se bo podal za nekaj časa na Slovensko, češ, da ne zaupa prav nič oskrbniku Davorinu.

„Tudi jaz bom šel s teboj,“ rekel je Radoslav, „še enkrat bi rad videl tiste prijazne kraje“.

Gotovo je bil zdaj Radoslav srečen; domačijo je imel, ženo imel, sploh vse, kar si človek na svetu želeti zamore. Toda pustiva mu veselje, dragi bralec, naj se veseli, dokler ga ne najdeva zopet na drugem kraju.

XV.

„Kaj boš nam povedal novega Stenič?“
rekel je Lovre, sedeč med vinskimi brati.

„Morebiti še ne veste, kaj se je zgodilo v
Zimcih pretečeni četrtek?“

„Kaj tedaj? Povej nam!“

„Starega Vežarja so okradli. Žito, slanino,
sploh ves živež so mu odnesli.“

„So tatove tudi zalezli?“

„Nobenega. Nemara se bo počasi že izve-
delo kaj.“

„Kdo ti je povedal?“

„Bolhar. Hodil je namreč po Zimcih, a ti
so ga odvrčali, češ, naj gre k tistim, ki so jih
okradli.“

Zdaj stopi Lovro v hišo. „Li veste kaj
novega?“ ogovori goste.

„Nekaj že vémo, a ti gotovo že veš kaj
več.“ —

„Ločarja v Zakotju so hoteli okrasti in
sicer zdaj, pri belem dnevu. Bili so štirje.
Hlapci so se ravno vračali iz polja, in za-
slišali ropot na deskah. Takoj so šli gledat —
in skupaj so bili.“

„Žejen sem, Stenič —.“

„Jeden tolovajev je močno ranjen v prsi in leži v listnjaku pri Ločarju,“ nadaljeval je, ko se je okreplal z vinom, katerega mu je med tem Stenič prinesel, „tri so pa zvezali ter odgnali v grad. In kaj mislite, kdo je bil jeden tolovajev?“

„Nemara tisti postopač, ki je lani pri Lipetu tri dni služil?“

„Ne, bil je — Jon!“

„Kaj, Jon da bi postal tolovaj?“

„Bil je Jon. Z lastnimi očmi sem videl, ko so ga gnali zvezanega z dvema drugima mimo Jarnekove njive“.

„Tako tedaj,“ rekel je Stenič. „Tako daleč pride človek, ki mu delo ne diši. Denarja je imel zmiraj dovolj, saj mi je tistokrat, ko sem kupil njivo od Brlogarja, denar na posodo ponujal.“

„Po tem takem je pač lahko delal takó“, oglasil se je drugi.

„Prebrisana glava, poštene roke, so boljše bogastvo, kot zlate gore,“ rekel je Stenič ter si gladil debeli trebuh.

„Grajskega gospoda, tistega Svitoslava tudi ni več na Vrbskem,“ rekel je Lovre, da bi začeli o čem drugem govoriti.

„Nemara je šel zopet kam za ribiča,“ rekel je Stenič ter se debelo nasmijal.

Zdaj pride Ločarjev hlapec ter pokliče Steniča v stran.

„Tat, ki leži ranjen pri nas, vas prosi, da bi prišli k njemu,“ reče mu hlapec.

„Tat da bi imel z menoj kaj govoriti?“ zareži se Stenič jezno.

„Nekaj zeló važnega vam ima povedati,“ reče hlapec. „Dolgo ne bo živ, ako hočete, pojdite hitro.“

„Nemara me hoče pred kako nesrečo posvariti,“ misli si Stenič, vzame kapo ter gre z hlapcem.

Za četrto ure bila sta pri Ločarju. Na listju ležal je kacih pet in štirideset let star mož, ves zaraščen ter strašno divjega obraza. Od strašnih bolečin, katere mu je prizadevala rana na prsih se je kar zvijal ter tulil.

Stenič si ni drznil k njemu. „Kaj hočeš z menoj?“ vprašal ga je od daleč.

„Le pojdi bližje, Stenič,“ rekel je tolovaj, „nič ti ne bom storil, pustil te bom, kot takrat, ko sva ga včasih pila.“

Stenič gré bližje.

„Me li poznaš, Stenič?“ vprašal ga je tolovaj.

„O Bog in vsi svetniki, je li mogoče? Luka, Luka, kam si zabredel?“

„Na tukaj ta šop pisem ter jih daj sedaj-nemu gospodarju na Vrbskem, kajti njegove so,“ rekel je Luka ter mu dajal pisma.

„Druzega nič?“ vpraša Stenič.

„Druzega nimam, moli za-mé!“

„Kaj naj povém Marjeti?“ vprašal je še Stenič.

Luka ni več odgovoril. Že je prišla koščena žena ter zamahnila s koso.

Tako je končal življenje tolovaj, ki je že davno zaslužil vislice.

K o n e c .

Bilo je neko nedeljo popoldné. V V* cerkvi stal je med blagoslovom pri zadnjih vratih mlad mož ter zvesto molil. Ni opazil, kakó sta se dve očesi zmiraj pasli na njem. Cilika

namreč, ki je bila tudi v cerkvi, ni se mogla načuditi, da se je Svitoslav — kajti ta je bil — tako spreobrnil. Bolje kakor kedaj, začela ga je zdaj ljubiti. — A kaj ji pomaga to, saj je vedela, da zanjo ne mara!

Ko je prišel Svitoslav domu, sprehajal se je Radoslav, ki ni bil šel k službi Božji, krog grada.

„Pojdiva se za Dravo sprehajati,“ rekel mu je Svitoslav.

„Ravno čitam to knjigo,“ reče Radoslav, „in torej ne morem iti. Jutri pa grem rad.“ Svitoslav je torej šel sam.

Marjeta in Cilika sta ravno prišle domov, ko stopi Svitoslav v njujno izbo. Obé ga spodobno pozdravite.

„Lepó si molila med blagoslovom,“ ogovoril je Svitoslav Ciliko.

„Saj ste tudi vi lepo molili,“ zavrne deklica. Dolgo sem vas opazovala.“

„Ni res, Cilika, zdaj bi me rajše ljubila, kot popred?“

Cilika ni vedela, kaj bi odgovorila.

„Ne šalite se z menoj!“ rekla je naposled.

„Nikakor se ne šalim, Cilika. Ako si ohranila še kaj ljubezni do mene, gotovo boš moja žena.“

„Odkritosrčno vam povem, od nekdanj sem gojila ljubezen do vas. Najbolje pa zdaj, ko vidim, da tudi v Boga verujete, kakor mi.“

* * *

Pri koncu sva, dragi bralec. Svitoslav se je kmalo ženil s Ciliko ter bival nekatere mesce na Vrbskem. Radoslav je še sicer bil na gostiji, a kmalo je odšel v Marigrad ter povedal materi in Angeli, da se je oženil Svitoslav. Le-ta je postavil Primožu lep nagroben spominek, na katerem se je čitalo:

„Brat! Pustim te tukaj spati, a jaz se vrnem za zmiraj v domovino. Toda tudi tu so naša tla, slovanska zemlja.“

Kmalu za tem se je vrnil res za zmiraj na Moravsko. Vrbsko je prodal, a Ciliko in Marjeto vzela je s seboj. Neizmerno vesela je bila mati, ko ji je predstavil Ciliko z besedami: „moja žena“.

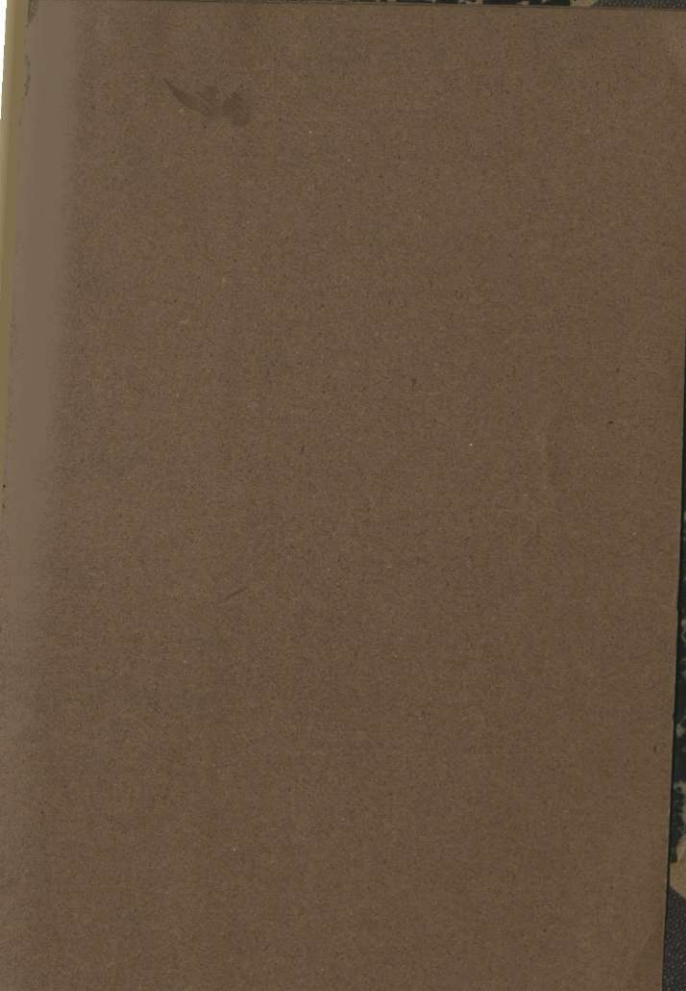
Zdaj je tudi materi vse pripovedoval (kar pa mi že vémo), le to ji je zamolčal, kdo da je bil Cilikin oče.

Toda mati ni več dolgo vživala veselja, bivati pri svojem sinu; Bog jo je kmalu poklical v večnost.

Svitoslav je dočakal visoko starost, da še je celó otrok otroke pestoval.

„Vrbski grad,“ več ne stoji; pač pa ti še kaže s travo in mahom obraščeno mesto, kjer je stal, in v njem gospodaril nekdam Svitoslav.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS 8
SS101

00000075837

